

شماره جلسه: ۱۷۲ درس خارج فقه آية الله نجفی رحمته الله تاریخ: ۱۴۰۴/۰۴/۲۳ دوشنبه

مقرر: مصطفی اله دادی

موضوع عام: مسائل مستحدثه موضوع خاص: بورس و اوراق بهادار موضوع اخص: (۲۵)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فرع

در ادامه مسئله قبل فرعی مطرح شده است مبنی بر اینکه اگر کسی در بلاد اسلامی سهام بانک یا شرکتی را که آلوده به ربا یا معاملات حرام - مثل تجارت خمر و گوشت خوک - است را خریداری کند و سودی را دریافت کند، حلال و صحیح است؟ در پاسخ باید گفت: دو وجه در مسئله است.

وجه نخست اینکه اگر این سود تماماً از معاملات حرام حاصل شده، نمی تواند در آن تصرف کند بلکه باید با اذن حاکم شرع بین شیعیان نیازمندی که متدین باشند تقسیم کند چرا که این سود جزء موارد مجهول المالک یا در حکم مجهول المالک است. به عبارت دیگر اگر کسی سهام بانکها یا شرکتهایی از بلاد اسلامی را که فعالیت های آنها مشتمل بر ربا و معاملات حرام است، خریداری کند و از آنها سود سهام دریافت نماید، چنانچه سود مذکور فقط مربوط به فعالیت های ربوی و معاملات حرام باشد، لازم است آن را به فقرای شیعه متدین با اذن حاکم شرع صدقه دهد.

وجه دوم اینکه اگر این سود منحصرأ از ربا یا معاملات حرام حاصل نشده، بلکه مخلوطی

از حلال و حرام است و از طرفی هم مقدارش معلوم نیست باید خمس آنرا بپردازد تا بتواند در باقیمانده آن تصرف کند. به عبارت دیگر اگر این سود، مخلوطی از فعالیت‌های حلال و حرام - هردو - است، احکام مذکور در بحث خمس حلال مخلوط به حرام در مورد آن جاری می‌شود.

مسأله

مسأله دیگر راجع به خرید سهام شرکت‌هایی که تولیدات حرام یا فعالیت ربوی دارند می‌باشد. خرید سهام شرکت‌های سهامی که اقدام به تولیدات حرام و نامشروع مانند شراب و مسکرات، مواد غذایی مشتمل بر گوشت خوک یا میته و مانند آن می‌نمایند جایز نیست. همین طور، حکم خرید سهام شرکت‌هایی که برای ادامه فعالیتشان اقدام به معاملات مشتمل بر ربا می‌نمایند یا قسمتی از درآمد خویش را صرف خرید سهام بانک‌های ربوی می‌نمایند یا اقدام به دریافت قرض یا تسهیلات ربوی می‌کنند از آنچه قبلاً گذشت روشن می‌شود.

مسأله

مسأله دیگر راجع به خرید سهام شرکت‌هایی است که قوانین خلاف شرع دارند. شرکت‌های سهامی ممکن است دو نوع قانون داشته باشد. نوع نخست قوانینی هستند که مطابق شرع بوده و آنرا رعایت می‌کنند. نوع دوم قوانینی هستند که مثلاً در اساس‌نامه آمده و مخالف شرع هستند و این شرکت‌ها بدان قوانین نیز پایبندند. برای نمونه قانون یک شرکت آن است که باید کارمندان خانم مکشفه باشند و خدمات جنسی ارائه دهند. نمونه دیگر اینکه قانون یک شرکت آن است که قرض ربوی بدهد. حال مسئله در این مورد است که آیا خرید و فروش سهام چنین شرکت‌هایی جایز است؟ معمولاً خریدار سهام، در هنگام خرید یا پس از آن، به هیأت مدیره و مدیر عامل شرکت

وکالت یا اذن می‌دهد تا حسب قوانین عمومی شرکت‌های سهامی و مقررات مصوبه در مجمع عمومی یا هیأت مدیره شرکت عمل نمایند و شرکت را اداره نمایند و فرد با خرید سهام، عملاً قوانین مربوط به شرکت‌های سهامی و نیز آنچه که قانون نیست، ولی جزء مقررات شرکت سهامی است را می‌پذیرد. قوانین و مقررات شرکتی که سهام آن توسط فرد خریداری شده و رعایت آن قوانین و مقررات مورد وکالت یا اذن خریدار می‌باشد، نباید خلاف شرع محسوب شود؛ مانند اینکه هیأت مدیره شرکت سهامی مصوب نمایند که قرض یا تسهیلات ربوی از بانک برای شرکت سهامی دریافت شود. در اینجا همان بیان قبل از نظر تکلیفی و وضعی جاری می‌شود یعنی خرید سهام چنین شرکت‌هایی حرام و گناه است ولی در صورت خرید سهام، تصرف در آن دارای صور چهارگانه‌ای است که گذشت.

ناگفته نماند که گاهی ممکن است یک شرکت دارای قانون رسمی و مکتوب بر خلاف شرع نباشد لکن عملاً قوانین خلاف شرع در آن اجرا شود و در شمار قوانین نانوشته ولی ثابت شرکت باشد. در اینصورت هم خرید و فروش سهام آن حرام است و تصرف در سود آن مانند بیانی است که در مسائل قبل در طی صور چهارگانه آن گذشت.